

Obitelj i identiteti u prošlosti: izvori, metode, historiografski dosezi

Okrugli stol u okviru znanstvenoga projekta Hrvatskog katoličkog sveučilišta
Obitelj kroz povijest – iskazi i nositelji identiteta društava središnje i sjeverozapadne Hrvatske od
kasnog srednjeg vijeka do modernog doba (HKS-2019-2)

Zagreb (online), 18. siječnja 2022.

Organizacijski odbor

doc. dr. sc. Valentina Janković

izv. prof. dr. sc. Ivan Majnarić

Program

14.00 Uvod

14.05 – 14.15

Ivan Majnarić, Srodstvo, prijateljstvo, društvene mreže: mogućnosti historijskog istraživanja predmodernih obitelji

14.15 – 14.25

Ivana Horbec, Jezici korespondencije plemićkih obitelji u Hrvatskoj 18. stoljeća

14.25 – 14.35

Ines Sabotič, Povijest obitelji u francuskoj historiografiji

14.35 – 14.45

Hrvoje Kekez, Grb kao vizualni identitet plemstva: Heraldika obilježja knezova Babonića-Blagajskih (porijeklo, upotreba i mijene grba)

14.45 – 14.55

Iva Mandušić, Strategije i metode društvenog uspona plemstva u ranome novom vijeku na primjeru obitelji Drašković

14.55 – 15.05

Valentina Janković, Vizualni i tekstualni odrazi identiteta plemstva u korespondenciji i javno-pravnomoj gradivu 17. i 18. stoljeća

15.05 – 15.15

Stipe Ledić, Od Štrigove do Beča i natrag – protagonist društvenog uspona i ekonomskog uspjeha (ne)plemićke obitelji Keresturi u drugoj polovici 18. stoljeća

15.15 – 15.25

Kristina Puljižević, Obiteljsko ime i obiteljski poziv – liječnici Vladoje i Miroslav Čačković kao utemeljitelji državnih medicinsko-zdravstvenih institucija

15.25 – 15.35

Tomislav Matić, Kako je obitelj Preradović konstruirala svoj identitet

Rasprava i diskusija

Sažetci izlaganja

dr. sc. Ivana Horbec

Hrvatski institut za povijest
Odjel za novovjekovnu povijest
Opatička 10, 10 000 Zagreb
ihorbec@isp.hr

Jezici korespondencije plemićkih obitelji u Hrvatskoj 18. stoljeća

Plemstvo na prostoru hrvatskih zemalja pod habsburškom vlašću u 18. stoljeću bilo je naglašeno višejezično, što je posljedica triju faktora: izbora latinskog jezika kao službenog u civilnom dijelu Ugarskoga Kraljevstva, izbora njemačkog jezika kao službenog u austrijskim i češkim nasljednim zemljama / Vojnoj krajini te obrazovanja u modernim stranim jezicima u vrijeme prosvjetiteljstva. U sačuvanim korespondencijama plemićkih obitelji u Hrvatskoj 18. stoljeća sadržana su pisma na brojnim jezicima, a izbor jezika pritom je uvelike ovisio o obrazovanju autora pisma, korištenoj terminologiji, osobnim odnosima s korespondentom i očekivanjima od strane autora pisma. Izlaganje ima za cilj ukazati na važnost razumijevanja izbora jezika u specifičnim prepiskama, a temeljeno je na korespondencijama ugarsko(-hrvatskih) velikaških obitelji te obitelji srednjega plemstva sačuvanim u Mađarskom i Hrvatskom državnom arhivu. Istaknut će se razlozi višejezičnosti plemstva sve do polovice 19. stoljeća te propitati utjecaj habsburške obrazovne politike, odnosno, hrvatsko-slavonskog plemstva u afirmaciji nacionalnog jezika.

izv. prof. dr. sc. Hrvoje Kekez

Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
Ilica 242, 10 000 Zagreb
hrvoje.kekez@unicath.hr

Grb kao vizualni identitet plemstva: Heraldička obilježja knezova Babonića-Blagajskih (porijeklo, upotreba i mijene grba)

Grbovi plemićkih obitelji jedan su od važnijih elementa identiteta pojedinca, obitelji ili širih srodničkih zajednica, koji je zbog svoje vizualne komponente izuzetno bio pogodan za prenošenje različitih informacija i/ili narativa široj publici. U izlaganju nastojat će se prikazati nastanak i porijeklo grba knezova Babonića na najstarijim sačuvanim prikazima na pečatima uz različite diplome s kraja 13. i početka 14. stoljeća, ali njegovu upotrebu i mijene njegovih heraldičkih obilježja u narednim vremenima sve do sredine, tj. kraja 17. stoljeća. Riječ je o grbu jedne od najvažnijih plemićkih magnatskih obitelji srednjovjekovne Slavonije čije porijeklo se može tražiti na prostorima današnje Banovine, a koja je sve do sredine 16. stoljeća bila uključena u različite manje ili više presudne povijesne procese koji su se odvijali na hrvatskim povijesnim prostorima. Stoga će se ukratko predstaviti povijesni razvoj i uloga knezova Babonića i njihovih potomaka knezova Blagajskih od prvih spomena u sačuvanim pisanim izvorima početkom 13. pa sve do sredine 16. stoljeća. Potom će se prikazati razmjerno brojni sačuvani prikazi grba knezova Babonića-Blagajskih te mijene heraldičkih obilježja i elemenata u promatranom vremenskom periodu, pri čemu će se problematizirati pitanje geneze grba i raznih promjena njegova izgleda kao posljedica utjecaja različitih društveno-političkih povijesnih okolnosti, ali i heraldičke prakse, tj. onodobne „mode“.

doc. dr. sc. Valentina Janković

Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
Ilica 242, 10 000 Zagreb
valentina.jankovic@unicath.hr

**Vizualni i tekstualni odrazi identiteta plemstva u korespondenciji i javno-pravnome gradivu
17. i 18. stoljeća**

Temeljem arhivskoga gradiva u obiteljskim fondovima Čikulini-Sermage i Josipović-Vojković Hrvatskog državnog arhiva u izlaganju će se predstaviti načini vizualnog i pisanog odraza identiteta, socijalnog potencijala, društvene umreženosti i materijalnog položaja pojedinih članica (i članova) navedenih obitelji i njihovog šireg društvenog kruga. U fokus izlaganja postaviti će se pečati kao način vizualne identifikacije i reprezentacije, potom antroponimi kao načini izražavanja pripadnosti i razina društvenih odnosa te kao elementi identiteta, komunikacije, iskaza društvenih i obiteljskih odnosa i mentaliteta. U središtu će također biti način iskazivanja pripadnosti obitelji i obiteljskih veza u privatnom gradivu i onome uvjetovanom poslovnom ili javnom sferom poput sudskih spisa ili dokumenata državnih institucija.

dr. sc. Stipe Ledić

Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
Ilica 242, 10 000 Zagreb
stipe.ledic@unicath.hr

**Od Štrigove do Beča i natrag – protagonist društvenog uspona i ekonomskog uspjeha
(ne)plemičke obitelji Keresturi u drugoj polovici 18. stoljeća**

Završivši filozofiju mladi isusovac Josip Keresturi predavao je u Zagrebu rimsku književnost. Otišao je iz Družbe te završio pravo što mu je omogućilo dobivanje službe notara u Varaždinu u vrijeme osnivanja Hrvatskog kraljevskog vijeća. Koristeći pravnička i druga znanja sudjeluje u radu raznih komisija te upoznaje hrvatsku političku elitu, a među ostalima i bana Nádasdyja koji mu osigurava službu dvorskog agenta u Beču. Službeničku karijeru pratio je društveni uspon u Beču što mu je priskrbilo plemićku titulu i posjed u Banatu. Sačuvana pisma svjedoče da je Josip Keresturi omogućio svom bratu Stjepanu dobivanje službe notara u Srijemskoj županiji, a potom i službe dvorskog agenta u Beču. Kao dvorski agent Stjepan Keresturi je blisko surađivao s biskupom Vrhovcem lobirajući za projekt gradnje nove ceste od Karlovca prema Rijeci. Također saznajemo da je pokušavao omogućiti službu dvorskog agenta i mlađem bratu Matiji. Josip Keresturi je svoje pravne, političke, spisateljske i druge intelektualne sposobnosti znao iskoristiti i ekonomski oploditi o čemu svjedoči njegova imovinska kartica koju su naslijedili njegovi potomci.

izv. prof. dr. sc. Ivan Majnarić

Hrvatsko katoličko sveučilište

Odjel za povijest

Ilica 242, 10 000 Zagreb

ivan.majnarić@unicath.hr

Srodstvo, prijateljstvo, društvene mreže: mogućnosti historijskog istraživanja predmodernih obitelji

Izlaganje polazi od postojećih historiografskih znanja o važnosti srodničkih odnosa u oblikovanju kasnosrednjovjekovnih i ranonovovjekovnih obitelji hrvatske prošlosti. Podjednako su, međutim, sve jasnije vidljivi utjecaji različitih društvenih čimbenika u položaju pojedinca, a koji su se dominantno oblikovali izvan okvira unutarobiteljskih veza i odnosa. Istraživanje šire društvene umreženosti, administrativne, poslovne, prijateljske, političke, u tom kontekstu otvara nove izazove. Cilj je izlaganja stoga raspraviti neke aspekte i istraživačke pristupe u suodnosu historiografskog poimanja obitelji i mogućih novih istraživačkih smjerova u produbljivanju spoznaja o oblikovanju socijalnog kapitala pojedinca. Oslonac za ostvarenje tog cilja najprije će se tražiti kroz razmatranje iskaza prijateljstva uz one srodstva. Pritom se srednjovjekovno prijateljstvo – mimo isključivog suvremenog shvaćanja naglašene osobne iskrene emocionalnosti i afektivnosti – valja motriti i kao spektar mnogobrojnih formalnih i javnih osobnih ili kolektivnih sveza u kojoj je središnje mjesto imao utilitarni učinak tog prijateljstva. Tom raznovrsnom spektru (socijalnih i političkih) iskaza prijateljstva Julian Haseldine je postavio okvir gradnje povjerenja (trust-building friendship). Slijedeći taj model u središnji se plan – zbog česte deficitarnosti kvalitetnih izvora za hrvatsku predmodernu povijest – u ovoj prilici stavljaju oporuke, spisi o bračnim prilikama te različiti spisi osobne prirode, koji se gomilaju u tijeku ranonovovjekovlja. Uz to ukazuje se na prednosti vizualiziranja podataka tih izvora u nekom od programa za analizu društvenih mreža, kako bi se jasnije ukazalo na centralitet osoba u mreži, gustoću mreže, osobe mostove, itd. U konačnici se očekuje da i takva obrada podataka jasnije pokazati socijalni kapital stanovitog pojedinca.

dr. sc. Iva Mandušić

Leksikografski zavod Miroslav Krleža

Hrvatski biografski leksikon

Frankopanska 26, 10 000 Zagreb

iva.mandusic@lzmk.hr

Strategije i metode društvenog uspona plemstva u ranome novom vijeku na primjeru obitelji Drašković

Pripadnici plemićkih obitelji u hrvatskom ranonovovjekovlju uspon na društvenoj ljestvici mogli su ostvariti primjenom različitih strategija kako bi osigurali opstanak obitelji, pozicioniranje u društvu te omogućili stvaranje i održanje obiteljskoga identiteta. Kombinacija više različitih pristupa – stupanje u vojnu službu Kraljevstva, što je osiguravalo relativno redovit priljev novčanih sredstava, ulazak u službu nekog magnata ili predstavnika državne vlasti (prihvaćanje položaja familijara), uključivanje pripadnika obitelji u crkvene strukture vlasti, što je podrazumijevalo redovite prihode, mogućnost napredovanja u višim crkvenim i javnim službama te priliku za pomoć ostalim članovima obitelji, te primjena ženidbenih i drugih strategija - omogućavala je plemićkim obiteljima stjecanje posjeda te socijalni i ekonomski uspon. Primjer obitelji Drašković, koja je je u 16. st. bila na početku svog uspona, a potom imala istaknutu ulogu u političkom, društvenom i kulturnom životu hrvatskih

zemalja kroz više stoljeća, pokazuje kako je primjenom različitih strategija u samo jednoj generaciji obitelji uz pomoć školovanja te posljedičnoga zaposjedanja visokih službi moguće zadobiti magnatski status te postati jedna od najmoćnijih obitelji u Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu. Ovaj primjer zorno pokazuje i kako stjecanje titule magnata omogućuje kreiranje dovoljno velike klijentelističke mreže da se osiguraju novi posjedi diljem Ugarsko-Hrvatskoga kraljevstva te osigura položaj jedne od najutjecajnijih obitelji u zemljama pod habsburškom vlašću u promatranom razdoblju.

dr. sc. Tomislav Matić

Hrvatski institut za povijest
Odjel za srednjovjekovnu povijest
Opatička 10, 10 000 Zagreb

Kako je obitelj Preradović konstruirala svoj identitet

Obitelj pjesnika Petra Preradovića nije čest predmet historiografskog istraživanja, ali je značajna po tome što, zahvaljujući sačuvanim ispravama i korespondenciji, možemo pratiti tijek konstrukcije njezinog identiteta. Petar Preradović naišao je sredinom 19. stoljeća na ispravu u kojoj se spominje Ivan Preradović, žumberački uskok iz 17. stoljeća, te je pozivajući se na nju stekao plemićki status za sebe i svoje nasljednike. Shodno tome, članovima njegove obitelji bilo je u interesu da se takav obiteljski identitet održi i osnaži. Petrov sin Dušan desetljećima je istraživao obiteljsku prošlost i nastojao utvrditi sigurnu vezu sa spomenutim Ivanom, te je pri tome naišao na mnoštvo pripadnika raznih obitelji Preradovića. Pronađene podatke nastojao uklopiti u obiteljski narativ koji je zacrtao još Dušanov otac Petar, a, prema kojem su pripadnici iste obitelji migrirali iz Like na Žumberak, pa natrag u Liku, te naposljetku u Podravinu. Ovim izlaganjem predstaviti će se tijek Petrovog i Dušanovog istraživanja kao primjer konstrukcije identiteta obitelji na temelju povijesnih izvora.

doc. dr. sc. Kristina Puljizević

Hrvatsko katoličko sveučilište
Odjel za povijest
Ilica 242, 10 000 Zagreb
kristina.puljizevic@unicath.hr

Obiteljsko ime i obiteljski poziv – liječnici Vladoje i Miroslav Čačković kao utemeljitelji državnih medicinsko-zdravstvenih institucija

Uspostavom političkih zastupničkih tijela u Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća hrvatsko plemstvo postupno se udaljava od svoje, u ranijim razdobljima primarne uloge “političke nacije” te se aktivno uključuje u stvaranje modernog građanskog društva. Primjer takvog angažmana su otac i sin, Vladoje i Miroslav Čačković Vrhovinski, pripadnici starog hrvatskog plemstva s područja Like i Krbave. Vladoje i Miroslav Čačković posvetili su se liječničkom pozivu te su u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća sudjelovali u osnivanju najvažnijih državnih medicinsko-zdravstvenih institucija poput Zbora liječnika Hrvatske, Medicinskog fakulteta u Zagrebu i Dobrovoljnog društva

za spasavanje u kojima su obavljali rukovodeće funkcije. Povrh toga, aktivno su (i pionirski) prakticirali medicinu: Miroslav Čačković se bavio kirurgijom, neurokirurgijom i rendgenologijom; promicali su javno zdravstvo i djelovali na zdravstvenom prosvjećivanju. Sastavljanje njihovih biografija ipak predstavlja istraživački izazov; podaci o životima i djelovanju ove dvojice zaslužnih liječnika nisu historiografski sintetizirani, a osim arhivskih dokumenata informacije pruža i digitalizirano gradivo.

izv. prof. dr. sc. Ines Sabotič

Hrvatsko katoličko sveučilište

Odjel za povijest

Ilica 242, 10 000 Zagreb

ines.sabotic@unicath.hr

Povijest obitelji u francuskoj historiografiji

Namjera izlaganja je napraviti pregled francuske historiografije od 1960-ih godina, tj. od kada je obitelj postala zasebna istraživačka tematika. Obitelj se može smatrati zajednicom koja se temelji na krvnom srodstvu, ali i šire, tj. zajednicom koja živi pod istim krovom, oko zajedničkog ognjišta. Stvarnost i specifičnost obitelji mijenjala se ovisno o razdobljima i podnebljima. Istraživačke perspektive su mnogobrojne: povijest obitelji bavi se istraživanjem obiteljskih veza i struktura, bračnih odnosa, položaja u društvu, djece i mladih, očeva i majki itd. uzimajući u obzir sve aspekte kulturne, društvene, ekonomske i političke stvarnosti. U svim tim slučajevima istraživanja uporabni su doprinosi drugih znanstvenih disciplina kao što su demografija ili antropologija.
